

A Farmington-terv

A kutatók mindenütt azt kívánják, hogy az általuk fontosnak tartott szakmunkákat rövid időn belül megkapják. A könyvtárak ezt az érthető, méltányos és jogos kívánságot a világ könyvtermelésének meredek felfelé ívelése és a tudományok gyorsan növekvő differenciálódása miatt egyre nehezebben tudják teljesíteni. Egyetlen intézmény sem tud mindent gyűjteni, ehhez még a moszkvai *Lenin Könyvtár* vagy a washingtoni *Kongresszusi Könyvtár* sem rendelkezik elegendő pénzzel, férőhellyel, személyzettel.

Ezért igen fontos feladat, hogy minden országban megtörténjék a profilozás, a gyűjtőkörök szétválasztása, azaz minden szak gyűjtésére jelöljenek ki egy-egy könyvtárat. Ezeknek azután kötelességük, hogy az illető tudományág területén a hazai kiadványokon kívül a fontosabb külföldi műveket a lehető teljesség igényével kijelöljék és megrendeljék.

A különféle nemzeti és szakkibliográfiák, könyvismertetések állandó, gondos figyelése azonban igen sok időt vesz igénybe, és még így is megtörténhetik, hogy néhány — talán éppen a legfontosabb mű — elkerüli a szerzeményi osztályok figyelmét. Emellett a nehézkes külkereskedelmi viszonyok közt előfordul, hogy a keresett mű még a megrendelés beérkezése előtt elfogy.

Ezeket a nehézségeket az Egyesült Államokban is érezték, különösen a második világháború vége felé. Ezenkívül ott hiányzott a könyvtárak közti szoros együttműködés, s ez, jóllehet elegendő pénz állott rendelkezésükre, fokozott mértékben akadályozta a rendelések összhangba hozását, a tervszerű beszerzési politikát. A kutatók egyre több szűkséges könyv hiányát panaszolták fel.

A könyvtárosok szerették volna biztosítani, hogy minden, a tudományos kutatás céljából fontos könyv legalább egy példányban meglegyen az USA-ban. Ezért 1942-ben, a Connecticut állambeli *Farmington* városban tartott kongresszuson egy nagyvonalú elgondolást vetettek fel. Több évi megbeszélés és hosszas előkészítés után 1947-ben kapta meg a terv végleges alakját és a következő év január 1-én lépett életbe. A tudomány területét 750 szakcsoportra osztották fel. 54 tudományos könyvtár vállalta, hogy ezekből egynek vagy többnek alapkönyvtára lesz. Ugyanekkor Franciaországban, Svédországban, Svájcban — majd 1949-ben más államokban is — megbízták egy-

egy nagy könyvkereskedést, hogy az illető országban megjelent minden tudományos jellegűnek mondható művet vásároljon meg az Egyesült Államok számára. A könyvtárak közti szétosztást az első évben a New York-i Public Library végezte, de ez a könyvek megérkezésében jelentős késedelmet okozott. Ezért a szétosztást is a kijelölt kereskedésekre bízták. Ezek irányítják a megadott szakfelosztás alapján közvetlenül az érdekelt könyvtárakba a megvett műveket.

A Farmington-tervnek kétségtelenül vannak hiányosságai. Így például a megbízott kereskedések sok felesleges munkát is megküldenek. Sokszor nehéz annak a megállapítása, hogy hová küldjék a könyvet, különösen akkor, ha az több szakba tartozik, vagy több tudományág határterületeit tárgyalja. A könyvtárak nem tudhatják biztosan, hogy az egyik-másik keresett művet ők kapják-e meg, vagy a rokonszak alapkönyvtára. Kétségtelen azonban, hogy az előnyök mellett a hátrányok eltörpülnek. Az amerikaiak különben nem sokat törődnek a felesleges rendelésekkel. Azt mondják, hogy egy külön beszerző-elosztó szerv felállítása többbe kerülne, mint a szükségtelen rendelések megszüntetéséből származó haszon. Az sem érdekes, hogy az egyes művek hol, melyik intézménynél található meg, csak az fontos, hogy valahol meglegyenek. Kétséges esetben a Kongresszusi Könyvtárban felállított központi címjegyzék, az *Union Catalogue*, ahová az egyes könyvtáraknak a Farmington-terv útján megkapott műveket azonnal be kell jelenteni, felvilágosítást ad a lelőhelyről.

Nagy, gazdag államok vitatkozhatnak azon, hogy kell-e, lehet-e az országon belül az egész világ tudományos irodalmát összegyűjteni, megpróbálhatják-e ennek megvalósítását? A Farmington-terv végeredményben ezt a célt akarja szolgálni. Kis országok anyagi erőivel nem lehet megvalósítani ehhez hasonló megrendelési politikát. Magyar szempontból szóba sem jöhet a Farmington-terv lemásolása. De egy gondolatot önkéntelenül is felébreszt bennünk. A dollárok házája, az Egyesült Államok ilyen módon teszi racionalisabbá külföldi beszerzéseit. Vajon a rosszul dotált, súlyos devizanehézségekkel küzdő magyar tudományos könyvtárak mikor fognak véglegesen megegyezni az immár több, mint egy évtizede húzódozó profilozás kérdésében?

V. M.